

УДК 316.61

<https://doi.org/10.31891/PT-2022-1-13>

Олена КАЗАЧІНЕР

ХНПУ імені Г.С.Сковороди

<https://orcid.org/0000-0003-4842-3857>

elena.kazachiner@gmail.com

Юрій БОЙЧУК

ХНПУ імені Г.С.Сковороди

<https://orcid.org/0000-0001-8583-5856>

yurij.boychuk@gmail.com

ЕФЕКТИВНІ МЕТОДИКИ РОЗВИТКУ МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ ІЗ СИНДРОМОМ ДАУНА

Статтю присвячено проблемі оволодіння мовою та розвитку мовлення дітей із синдромом Дауна. Це надасть можливість такій дитині соціалізуватися в колективі та відчувати себе повноцінним членом суспільства. Обґрунтовано необхідність та важливість розвитку мовлення у дітей із синдромом Дауна. Представлено особливості структури мовленнєвого апарату дитини із синдромом Дауна та проблеми мовлення, що виникають через особливість структури мовленнєвого апарату та основне порушення розвитку загалом. Визначено переваги специфіки комунікативної діяльності у дітей синдромом Дауна (доброзичливість, контактність, бажання спілкування та соціальної взаємодії). Це потребує пошуку сучасних ефективних корекційних методик, що сприяють цьому процесу. Методики занять з дітьми, які мають синдром Дауна, будуються на підставі врахування закономірностей розвитку дитини, особливостей розвитку при синдромі Дауна, а також особливостей та рівня розвитку конкретного малюка. Такими методиками на сьогодні є «Маленькі сходинки», методика розвитку мовлення й навчання читання Ромени Августової, засоби альтернативної та підтримуючої комунікації, «Дивись і вчись. Мова та читання», а також програма з формування мовленнєвих засобів спілкування «Починаємо розмовляти». Здійснено короткий огляд цих методик, зміст, мету і призначення, переваги, недоліки, особливості їх реалізації. Проте проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів порушеної нами проблеми. Перспективою подальших наукових пошуків може, на нашу думку, стати професійна розробка методичних рекомендацій для фахівців спеціальної та інклюзивної освіти, педагогів та батьків дітей із синдромом Дауна щодо використання корекційних методик розвитку мовлення цієї категорії дітей як у корекційній, у навчально-виховній, позакласній діяльності, так і у домашніх умовах.

Ключові слова: синдром Дауна, дитина з синдромом Дауна, мова, мовлення, розвиток мовлення, психокорекційні методики, методики розвитку мовлення.

Olena KAZACHINER, Yurii BOYCHUK
H.S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University

EFFECTIVE TECHNIQUES OF CHILDREN WITH DOWN SYNDROME'S SPEECH DEVELOPMENT

The article is devoted to the problem of language acquisition and speech development of children with Down syndrome. This will give such a child the opportunity to socialize in a team and feel like a full member of society. The necessity and importance of children with Down syndrome speech development are substantiated. The peculiarities of the structure of the speech apparatus of a child with Down syndrome and speech problems that arise due to the peculiarity of the structure of the speech apparatus and the main developmental disorders in general are presented. The advantages of the specifics of children with Down syndrome communicative activity (friendliness, contact, desire to communicate and social interaction) are determined. This requires the search for modern effective correction techniques that facilitate this process. Methods of working with children with Down syndrome are based on the laws of child development, the peculiarities of Down syndrome development, as well as a particular child's features and level of development. Such techniques today are «Little Steps», methods of speech development and reading instruction by Romena Augustova, means of alternative and supportive communication, «Look and learn. Language and Reading», as well as the program for speech means of communication formation «We start talking». A brief overview of these techniques, content, aim and purpose, advantages, disadvantages, features of their implementation were given. However, the study does not cover all aspects of the problem we raised. The prospect of further research may, in our opinion, be the professional development of guidelines for specialists in special and inclusive education, teachers and parents of children with Down syndrome on the use of corrective methods of speech development of this category of children in correctional, educational, extracurricular activities and at home.

Key words: Down syndrome, child with Down syndrome, language, speech, speech development, psychocorrectional techniques, techniques of speech development.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями

Проблема хромосомних захворювань щодня стає дедалі актуальнішою. Зокрема за офіційною статистикою, в Україні проживає близько 15 тисяч людей із синдромом Дауна, з них майже 8 тисяч – діти. Комплекс послуг для дітей із СД надається за напрямками: когнітивний, мовленнєвий, соціально-емоційний, фізичний види розвитку. Психологічна робота є ефективною тому, що вона поєднується з комплексною роботою всіх спеціалістів – вчителів-реабілітологів, логопеда, музичного керівника, фахівця з фізичної реабілітації та батьків. Основною задачею психокорекційної роботи з дітьми із СД є корекція їх інтелектуального розвитку, стимуляція емоційно-вольових процесів.

Особливого значення для навчання, виховання та розвитку дитини з особливими освітніми потребами, зокрема з генетичними порушеннями, є оволодіння нею системою мови, а також усним та писемним, діалогічним та монологічним мовленням, формування комунікативних навичок. Це надасть можливість такій дитині соціалізуватися в колективі та відчувати себе повноцінним членом суспільства.

Труднощі в опануванні мови у дітей з синдромом Дауна пов'язані з частими інфекційними захворюваннями середнього вуха, зниженням гостроти слуху, зниженим м'язовим тонусом, маленькою порожниною рота, затримкою в інтелектуальному розвитку. Крім того, у дітей з синдромом Дауна маленькі та вузькі вушні канали. Все це негативно впливає на слухове сприйняття і уміння слухати, тобто чути послідовні узгоджені звуки навколишнього середовища, концентрувати на них увагу і впізнавати їх [3].

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить про те, що питання розвитку мовлення та комунікативних навичок дітей із синдромом Дауна було предметом наукових пошуків І.Михновецької [6], А.Міненко [8], Н.Пахомової [12], Є.Рудницької [13] А.Савицького [14; 15] та інших.

Так, О.Мілевською [7] розглянуто сучасні науково-методичні підходи стосовно розвитку у дітей із синдромом Дауна комунікативних умінь, альтернативних по відношенню до вербальної комунікації, акцентовано увагу на тому, що ці діти мають ті ж самі потреби, як і будь-які інші діти, тому останнім часом створено ряд громадських організацій і реабілітаційних центрів, що опікуються всебічною допомогою їм. Практика роботи таких установ переконливо свідчить про наявність навчального потенціалу у дітей даної категорії і можливість його розвитку за умови правильної організації їх психолого-педагогічного супроводу. Авторкою розглянуто психофізіологічні особливості розвитку комунікативних умінь у дітей раннього і дошкільного віку, теоретично обґрунтовано, що більшу доступність для дітей із синдромом Дауна мають невербальні прийоми комунікації, зокрема, прийом глобального читання. Н.Тертичною [16] проаналізовано результати дослідження особливостей формування комунікативних навичок у дітей дошкільного віку із синдромом Дауна за умов інклюзивного навчання, які показали, що простежується стрімка тенденція підвищення рівня розвитку комунікативної сфери. Авторкою встановлено позитивний взаємозв'язок між тривалістю виховання в

інклюзивній групі та можливістю впливу на розвиток дітей з особливими потребами.

Заслугує на увагу праця В.Бочелок [1], у якій проаналізовано теоретико-методологічні основи дослідження феноменології синдрому Дауна та ЗПР, розкрито організацію та методи дослідження комунікативних здібностей у дітей і підлітків з особливими потребами, показано рівень розвитку уявлень про власний внутрішній та оточуючий світ, процесів спілкування та прояву комунікативних здібностей у дітей з синдромом Дауна. Автором надано характеристику особистості та спілкуванню таких дітей. Увагу приділено корекційній роботі з розвитку проявів у них комунікативних здібностей.

Крім того, Р.Ковтуном [4] розглянуто психологічні особливості проявів комунікативних здібностей дітей 6-11-ти років з синдромом Дауна та проблеми діагностики їх розвитку; розроблено структурно-функціональну модель корекційної програми, яка вміщує такі структурні компоненти: заняття з розвитку психічної активності, сенсорної корекції та покращення рухової діяльності. У дослідженні запропоновано комплекс психодіагностичних методик, які виявляють особливості проявів комунікативних здібностей дітей з синдромом Дауна, визначено психологічну модель розвитку комунікативних здібностей, яка передбачає обов'язкове проходження ряду етапів: встановлення емоційного та тілесного контактів, наслідування, безпосередня корекція.

У розвідці А.Міненко [8] здійснено теоретичний аналіз наукових досліджень особливостей формування комунікативної діяльності та навичок, соціальної адаптації, процесу інтеграції дітей з синдромом Дауна у групу однолітків. У дослідженні висвітлено методику формування комунікативної функції саморегуляції особистості дітей дошкільного віку з синдромом Дауна, що ґрунтується на закономірностях цілісності та тотожності розвитку дітей, загальних закономірностях розвитку особистості в онтогенезі, врахуванні специфіки розвитку особистості під впливом дизонтогенезу, яка обумовлюється характером органічних уражень головного мозку та характером функціонування психічної діяльності. Наголошено, що технології означеної методики ґрунтуються на видах, структурі та формах ігрової діяльності дошкільників з синдромом Дауна, зокрема стану сформованості їхніх здатностей до предметної та сюжетно-рольової гри; виокремлено показники комунікативної функції особистісної саморегуляції цих дітей, встановлені під час апробації означеної методики на її прогностичному етапі. У цій праці доведено,

що комунікативна функція є основою саморегуляції особистості дітей з синдромом Дауна і, що вона найефективніше формується в груповій роботі, а також те, що використання методу сенсорної інтеграції, принципів дитячої психодрами та комплексного підходу, спеціальних умов організації простору (піктограми, фотографії, картки зі словами), а також інтеграція дітей з синдромом Дауна у групу однолітків позитивно впливає на формування саморегуляції особистості цих дітей.

Не викликає сумнівів той факт, що комунікативна діяльність пов'язана з іншими видами діяльності дитини. Серед таких видів варто виділити образотворчу діяльність. Так, у дослідженні О.Мозолюк-Коновалової [] увагу зосереджено на актуальній проблемі формування основ образотворчої діяльності у дошкільників із синдромом Дауна. Авторкою визначено показники та критерії оцінювання стану сформованості образотворчої діяльності у розумово відсталих дошкільників і дошкільників з таким Дауна, виявлено особливості їх сформованості у дітей двох категорій. З їх урахуванням О.Мозолюк-Коноваловою розроблено педагогічні умови та методичку корекційно-розвивального навчання, спрямовані на успішне формування основ образотворчої діяльності у дошкільників із синдромом Дауна через широке застосування різних видів продуктивної діяльності (малювання, ліплення, аплікації), нетрадиційних образотворчих технік у процесі проведення комбінованих занять, предметно-практичної, ігрової діяльності та різноманітних дидактичних вправ, а також показано, що формування основ образотворчої діяльності у дошкільників з синдромом Дауна сприяє активізації у них компенсаторних можливостей, знижує негативний вплив вторинних відхилень на їх розвиток та готує до успішного навчання у школі.

Формулювання цілей статті

Мета статті полягає у пошуку ефективних методик розвитку мовлення дітей із синдромом Дауна, у розкритті їх змісту, мети і призначення, переваг, недоліків, особливостей реалізації.

Відповідно до мети було визначено такі завдання дослідження:

1. Визначити особливості мовленнєвого апарату дітей із синдромом Дауна.
2. Окреслити специфічні риси мовлення, властиві саме дітям із синдромом Дауна.
3. Виділити особливості характеру та комунікативної діяльності, на які педагогові варто спиратися під час здійснення корекційно-розвивальної та логокорекційної роботи з дітьми із синдромом Дауна.

4. Здійснити огляд сучасних найбільш ефективних методик розвитку мовлення дітей із синдромом Дауна, проаналізувати їх зміст, переваги та проблеми під час застосування.

Виклад основного матеріалу дослідження

Структура психічного недорозвинення дітей з синдромом Дауна своєрідна: мовлення з'являється пізно і протягом усього життя залишається недорозвиненим, розуміння мовлення недостатнє, словниковий запас бідний, часто зустрічаються звуковимови у вигляді дизартрії або діслалії. Особливо звертає на себе увагу відставання у розвитку моторики й мовлення. Однак до трьох-чотирьох років вони стають дещо жвавішими та активнішими, оскільки починають ходити. На цьому етапі у них формується мовлення, виявляється любов до близьких. Однак мовлення навіть і тоді розвивається вкрай повільно і з великими труднощами. Мовленнєві порушення у дітей з синдромом Дауна пов'язані не тільки з їх інтелектуальною недостатністю, але і з частими порушеннями слуху.

Мовлення дітей з синдромом Дауна має свої особливості. Практично у всіх мовлення має дефекти звуковимови, аграматизми і небагатий словниковий запас. Логокорекційна робота з ними відрізняється дуже тривалим періодом автоматизації звуків у зв'язному мовленні. Дитина може правильно вимовляти окреме слово, називаючи предмет або дію, але в мовному потоці пропускати і спотворювати звуки, переставляти склади. Деякі діти з синдромом Дауна, незважаючи на те, що починають говорити пізніше загальноприйнятих термінів, тобто після трьох років, самостійно опановують мовлення. Зазвичай вони мають проблеми з артикуляцією, але, тим не менш, можуть легко спілкуватися з оточуючими. Частина дітей вимагає невідкладної логопедичної допомоги і поступово опановують те, чого їх навчають. А певний, чималий, відсоток «сонячних» дітей залишаються мовчунами. Діти з синдромом Дауна такі різні в своєму мовленнєвому розвитку, тому що синдром Дауна – це не логопедичний діагноз, а набір різних симптомів, в тому числі і мовних. При синдромі Дауна можна зустріти такі мовленнєві діагнози, як: системне недорозвинення мовлення, обумовлене зниженим інтелектом; загальне недорозвинення мовлення, обумовлене дизартрією, алалією, ЗПР, заїканням, педагогічною занедбаністю [11].

Також існують анатомічні фактори [11]: високе, вузьке куполоподібне піднебіння, тому звуки виходять іноді більш «носовими»; особливості прорізування зубів: зуби з'являються пізніше, зазвичай не в тому порядку, що у звичайних дітей; деякі зуби можуть

так і не вирости, а інші ростуть занадто щільно; це впливає на артикуляцію; відкритий прикус, верхні і нижні зуби не зводяться разом; маленька, вузла, ніж зазвичай, верхня щелепа; занадто великий язик. Зараз вважається, що у людей з синдромом Дауна язик такого ж розміру, як у всіх інших, але через менший розмір ротової порожнини (і через гипотонус) він може погано розташовуватися в роті, артикуляція може бути ускладнена.

У деяких дітей із синдромом Дауна оволодіння мовою настільки уповільнено, що можливість їх навчання за допомогою спілкування з іншими людьми вкрай утруднена. Через труднощі вираження своїх думок і бажань ці діти часто переживають і відчувають себе нещасними. Уміння говорити розвивається, як правило, пізніше вміння сприймати мову. Дітям із синдромом Дауна властиві труднощі в освоєнні граматичного ладу мовлення, а також семантики, тобто значень слів. Вони довго не диференціюють звуки навколишнього середовища, погано засвоюють нові слова і словосполучення.

Діти з синдромом Дауна через генетичну аномалію відчувають значні ускладнення у навчанні, зокрема в оволодінні рідною та іноземною мовою. Саме тому вчитель, який працює в умовах інклюзії, має знати особливості опанування мовою цією категорією учнів.

Особливості розвитку мовлення у дітей з синдромом ми спостерігаємо вже у ранньому дитинстві. Так за даними літератури, якщо говорити про експресивне мовлення, то у таких дітей є явне переважання атипових вокалізацій. Перші шість місяців вони продукують більше не мовленнєвих звуків, ніж мовленнєвих.

Також відмічається суттєве зниження об'єму активного словника в порівнянні з віковою нормою. Що стосується сприймання мовлення, то запас слів у дітей підліткового віку, за даними вітчизняних та іноземних вчених, відповідає віковим нормативам, а є суттєві відставання у розумінні граматичної будови мовлення. Більшість дорослих людей із синдромом Дауна не просуваються далі початкових стадій у засвоєнні морфологічної системи мови і граматичної будови мовлення. В усному мовленні основні труднощі пов'язані з порушеннями артикуляції звуків. Однак не дивлячись на недостатню сформованість різних компонентів мовлення, діти і дорослі з синдромом Дауна демонструють достатньо високу ефективність невербальної комунікації.

Пасивний словниковий запас дитини з синдромом Дауна значно більше активного, що означає, що дитина дуже багато чого розуміє, але не може пояснити. Діти з синдромом Дауна все сказане сприймають буквально, дорослому потрібно це враховувати в побудові

інструкцій і запитань. У дітей може бути слабка короткочасна пам'ять, і вони не дуже добре розуміють довгі речення.

Вивчення навичок спілкування дітей раннього віку з синдромом Дауна висвітлює як наявність збережених функцій, пов'язаних із розвитком комунікативної сфери, так і порушених. Так рівень їхньої невербальної уваги відповідає їх віку. Крім того, не дивлячись на порушення в розвитку експресивного мовлення, ці діти можуть вдало спілкуватися за допомогою жестів.

Враховуючи сучасні дослідження і знаючи про особливості розвитку дітей з синдромом Дауна, зокрема їхню перевагу у обробці зорово-просторової інформації на відміну від вербальної, при розробці стратегії корекційної роботи потрібно спиратись і концентруватись саме на зорово-слуховій та зорово-моторній модальності подачі інформації. Так, за даними багатьох дослідників, корекційно-навчальні методики в яких використовується переважно слухове сприйняття, призводять до фрустрації і не сприяють успішному навчанню даної категорії дітей.

У процесі спеціально організованого навчання, за даними досліджень, діти краще реагують на таку подачу матеріалу, яка паралельно з мовленням містить і систему жестового мовлення чи використовує зорові підказки. Тому, як один з варіантів корекційного навчання, існує методика більш раннього навчання дітей з синдромом Дауна читанню. Також маємо відмітити спеціальну методику глобального читання, спрямовану на покращення пам'яті та мовлення дітей шляхом формування раннього зорового словника.

Підвищений ризик дефіциту експресивного мовлення у дітей із синдромом Дауна є важливим аргументом для їх автоматичного включення в логопедичні програми ще до того як їхній дефіцит виявиться повною мірою. Так одним з перспективних прийомів є постійне позитивне підкріплення вокалізацій немовлят у віці від 2 до 8 місяців, що призводить до збільшення числа цих вокалізацій. У подальшому потрібно спрямувати зусилля на перехід дитини від лепету до осмисленого мовлення. Так, наприклад, дорослим необхідно реагувати на до мовленнєві вокалізації дитини фонетично близьким словом, що має певний смисл.

Але, незважаючи на тяжкість інтелектуального порушення, емоційна сфера залишається практично збереженою. Діти з синдромом Дауна можуть бути ласкавими, слухняними, доброзичливими. Вони можуть любити, бентежитися, ображатися, хоча іноді бувають дратівливими, злісними і впертими. Більшість з них цікаві і мають гарну наслідувальну здібність, що сприяє прищеплюванню навичок

самообслуговування і трудових процесів. Рівень навичок та вмій, якого можуть досягти діти з синдромом Дауна, дуже різний. Це обумовлено генетичними і середовищними чинниками.

Для розуміння суті цих порушень наведемо ряд факторів ризику, що лежать в основі особливостей формування мовлення у дітей з синдромом Дауна. Так зокрема:

- у дітей з даною генетичною патологією може спостерігатись той чи інший ступінь зниження слуху, що в подальшому стає проблемою сприймання мовлення оточуючих;

- проблеми із зором не дозволяють якісно побачити артикуляцію дорослих і, як наслідок, наслідувати її;

- знижений тонус, порушення тактильної чутливості заважають дитині здійснювати кін естетичний контроль за рухами органів артикуляції;

- анатомічні особливості будови артикуляційного апарату створюють складнощі у формуванні правильної звуковимови, порушення співвідношення ротової і носової порожнини, що виступають в ролі резонаторів, впливають на мелодичні компоненти мовлення;

- порушення функцій щитовидної залози мають вплив на тембр, темп і висоту голосу.

Діти із СД можуть вчитися читати написані тексти друкованими літерами так само успішно, як і діти з нормою у рівні розвитку того ж віку. Отримані докази того, що прогрес у читанні позитивно відображається на швидкості розвитку мовлення, у тому числі експресивного мовлення.

Важливо починати навчання читання досить рано, до 3 років. Це забезпечує можливість сильно впливати на мовленнєвий розвиток, оскільки період від 2 до 7 років є часом максимальної готовності мозку до розвитку мовлення, а особливо до таких її аспектів, як граматики та фонетика [3].

Сильні сторони цієї категорії дітей можуть стати позитивним моментом у формуванні навичок спілкування і зовнішнього мовлення і тому мають бути покладені в основу організації логопедичної роботи з ними. Так, до сильних сторін розвитку дітей з синдромом Дауна ми можемо віднести:

- високі імітаційні можливості, що дозволяють використовувати повторення за дорослим не мовленнєвих та мовленнєвих сигналів (міміки, рухів, жестів, звуків, складів, слів);

- зорове сприйняття та зорова пам'ять, що стануть основою використання зорових підказок (предметів, малюнків, жестів, табличок зі словами);

- чутливість до тактильно-рухової стимуляції, яка призведе до формування навичок загальної і дрібної моторики, в тому числі різні види гімнастики, активні і пасивні дії, загальний та логопедичний масаж можуть бути ефективними для розвитку експресивного мовлення;

- інтерес до взаємодії та співробітництва з оточуючими дорослими людьми.

Саме тому виникає необхідність здійснити огляд сучасних найбільш ефективних методик розвитку мовлення дітей із синдромом Дауна.

Як слушно зауважують О.Дерень, А.Прусська, Ю.Рибак [1], методики занять з дітьми, які мають синдром Дауна, будуються на підставі врахування закономірностей розвитку дитини, особливостей розвитку при синдромі Дауна, а також особливостей та рівня розвитку конкретного малюка. Такий підхід дозволяє використовувати розроблені методи для всіх дітей, індивідуально адаптуючи їх для кожної дитини.

Існує велика кількість методик, що дають змогу ефективно навчати та розвивати дітей із синдромом Дауна [5]. Але цей процес важче і триваліше, ніж засвоєння аналогічних умінь і знань звичайною дитиною. Чим раніше починати заняття з дитиною, тим більше шансів досягти успіхів. Основним дидактичним принципом у навчанні таких дітей є залучення не одного, а різних органів чуття при сприйнятті інформації. Насамперед необхідно забезпечити унаочнення, а для покращення результату навчання використовувати дотик, слух і кінестетичні відчуття. Наприклад, певний матеріал показати, озвучити, дати можливість доторкнутись (якщо це можливо) тощо. Процес засвоєння нових знань повинен відбуватись маленькими кроками; одне завдання доцільно розбивати на кілька частин. Заняття треба зробити якомога цікавішими і приємними для дитини. Усі, навіть найменші, досягнення та успіхи дитини відзначати похвалою та заохоченням.

«Маленькі сходишки». Це програмно-методичний супровід ранньої педагогічної допомоги дітям із синдромом Дауна, що спонукає їх до більш повної взаємодії з навколишнім світом. Розроблений в австралійському університеті Маккуері, він з успіхом застосовується в багатьох країнах. Методика описана у 8-ми книгах, в яких представлено основні принципи і прийоми навчання. Навчальні плани програми охоплюють певні сфери розвитку дитини: загальну моторику, мовлення, рухову активність, навички дрібної моторики, самообслуговування,

соціальні навички. Остання книга містить перелік умінь, які визначають розвиток дитини, а також серію таблиць, що допомагають проводити тестування малюків.

Схожою на «Маленькі сходинки» є методика проведення занять за програмою для немовлят і дітей молодшого віку з особливими потребами «Кароліна», яку батьки дітей із синдромом Дауна можуть використовувати під керівництвом фахівців у питаннях раннього втручання. Багато дітей, які навчалися за цими методиками, змогли в подальшому відвідувати інтегровані й інклюзивні класи звичайних загальноосвітніх шкіл.

Методика розвитку мовлення й навчання читання Ромені Августової. Це оригінальна методика розвитку мовлення дітей із синдромом Дауна. Автор займається педагогікою мовлення, просто та доступно роз'яснює у своїй книзі «Говори! Ти це можеш», як навчити розмовляти дитину з складними порушеннями розвитку, як спілкуватися з такою дитиною, допомогти розкрити здібності і творчий потенціал. Діти, які займаються за методикою Августової, не тільки добре опановують усне мовлення, а й із захопленням учаться читати.

Засоби альтернативної та підтримуючої комунікації (ААС). Мовлення дітей із синдромом Дауна часто незрозуміле для оточуючих. Це зумовлено затримкою мовленнєвого розвитку, порушеннями звуковимови та просодики. Для того щоб дати дитині можливість порозумітися з оточуючими, необхідно використовувати засоби альтернативної та підтримуючої комунікації (ААС). Засоби ААС, які довели свою ефективність у роботі з дітьми із синдромом Дауна: піктограми, МАКАТОН, Льоб-система, система спілкування за допомогою обміну картками (PECS), технічні засоби комунікації, комунікативні планшети тощо. Засіб ААС вибирають відповідно до індивідуальних потреб і можливостей дитини.

З 2011 року для дітей з СД за сприянням Всеукраїнської благодійної організації «Даун Синдром», у Центрі використовується програма «*Дивись і вчись. Мова та читання*» – програма занять, розроблена, щоб допомогти малюкам із синдромом Дауна навчитися говорити та читати, в основу якої покладений тридцятирічний досвід роботи з дітьми даної нозології британської вченої С. Баклі [3].

Сью Баклі наголошує, що експеримент, котрий проводився у різних куточках світу протягом багатьох років, підтверджується існуванням певних труднощів, котрі проходять діти з синдромом Дауна у процесі розвитку мовлення, якщо вони сприймають мову лише на слух, а затримка у цій області, у свою чергу, призводить до затримки розвитку пізнавальної діяльності.

Досвід Міжнародного фонду сприяння навчанню дітей із синдромом Дауна запевняє у правомірності гіпотези, що одним із сильних засобів допомоги дітям даної категорії у попередженні мовленнєвих та когнітивних труднощів може стати читання.

Спеціалісти Освітнього центру Даун сайд Ап дійшли висновку про необхідність створення універсальної методики [10], яка враховує всі необхідні фактори: особливості рідної мови, її лексики та граматики; сильні сторони дітей із синдромом Дауна: зорове сприймання, увагу та пам'ять, можливість використання методики в роботі з дітьми раннього віку, простоту викладу матеріалу, яка дозволить батькам самостійно організовувати заняття зі своїм малюком, якщо вони не мають можливості відвідувати спеціаліста; дотримання єдиного підходу в роботі з розвитку мовлення у разі занять дитини з різними педагогами. Так, розроблена *програма з формування мовленнєвих засобів спілкування «Починаємо розмовляти»* враховує первинний дитячий словник; створює можливість для реалізації активної позиції батьків у процесі навчання дитини; враховує особливості дітей із різними когнітивними порушеннями та передбачає наявність двох етапів, навчального та розвивального, що дозволяє починати роботу з урахуванням віку та рівня розвитку дитини.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі

Таким чином, можна дійти висновку про необхідність та важливість забезпечення якісного оволодіння мовою та мовленням дітей із генетичними порушеннями, зокрема з синдромом Дауна. Це потребує пошуку сучасних ефективних корекційних методик, що сприяють цьому процесу. Такими методиками на сьогодні є «Маленькі сходинки», методика розвитку мовлення й навчання читання Ромени Августової, засоби альтернативної та підтримуючої комунікації, «Дивись і вчись. Мова та читання», а також програма з формування мовленнєвих засобів спілкування «Починаємо розмовляти». Вони враховують особливості структури мовленнєвого апарату дитини із синдромом Дауна, проблеми мовлення, що виникають через особливість структури мовленнєвого апарату та основне порушення розвитку загалом, переваги специфіки комунікативної діяльності у дітей синдромом Дауна (добррозичливість, контактність, бажання спілкування та соціальної взаємодії).

Проте проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів порушеної нами проблеми. Перспективою подальших наукових пошуків може, на нашу думку, стати професійна розробка методичних

рекомендацій для фахівців спеціальної та інклюзивної освіти, педагогів та батьків дітей із синдромом Дауна щодо використання корекційних методик розвитку мовлення цієї категорії дітей як у корекційній, у навчально-виховній, позакласній діяльності, так і у домашніх умовах.

Література

1. Бочелюк В.Й., Ковтун Р.А. Психологія прояву комунікативних здібностей дітей з особливими потребами : монографія. Класич. приват. ун-т. Запоріжжя, 2012. 223 с.
2. Дерень О., Пруська А., Рибак Ю. Діти із синдромом Дауна: факти, навчання, допомога. Методичні рекомендації. К.: Проект «Інклюзивна освіта: крок за кроком», 2015. 21 с.
3. «Діти сонця» можуть багато сказати, але їх треба цьому навчити. URL: <https://extempore.info/component/content/article/9-journal/1299-diti-sontsya-mozhut-bagato-skazati-ale-jikh-treba-ts-omu-navchiti.html?Itemid=357> (дата звернення: 18.08.2021)
4. Ковтун Р. А. Психологічні особливості проявів комунікативних здібностей дітей 6 - 11 років з синдромом Дауна: автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.08; Одес. нац. ун-т ім. І.І.Мечникова. О., 2011. 16 с.
5. Методики навчання дитини із синдромом Дауна. URL: http://sonyachnidity.blogspot.com/2017/11/blog-post_20.html (дата звернення: 18.08.2021)
6. Михновецька І. Структура та зміст програми формування взаємовідносин старших дошкільників із синдромом Дауна. *Особлива дитина: навчання і виховання*. 2019. № 3. С. 84–94.
7. Мілеська О. П. До проблеми розвитку комунікативних умінь у молодших дошкільників із синдромом Дауна. *Вісн. Кам'янець-Поділ. нац. ун-ту ім. І. Огієнка. Корекц. педагогіка і психологія*. 2011. Вип. 3. С. 127–133.
8. Міненко А. Особливості формування комунікативної функції саморегуляції особистості дітей дошкільного віку з синдромом Дауна. *Особлива дитина: навчання і виховання*. 2014. № 4. С. 62–67.
9. Мозолок-Коновалова О. М. Педагогічні умови формування основ образотворчої діяльності у дошкільників із синдромом Дауна : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.03; НАПН України, Ін-т спец. педагогіки. Київ, 2014. 20 с.
10. «Начинаем говорить». Использование метода глобального чтения для развития речи детей с синдромом Дауна. URL: <https://downsideup.org/elektronnaya-biblioteka/nachinaem-govoritispolzovanie-metoda-globalnogo-chteniya-dlya-razvitiya-rechi-detey/> (дата звернення: 17.08.2021)
11. Особливості мовлення і логопедичної роботи з дітьми з синдромом Дауна. URL: <https://dnz46.edu.vn.ua/%D0%BE%D1%81%D0%BE%D0%B1%D0%BB%D0%B8%D0%B2%D0%BE%D1%81%D1%82%D1%96-%D0%BC%D0%BE%D0%B2%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F-%D1%96-%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D0%BE%D0%BF%D0%B5%D0%B4%D0%B8%D1%87%D0%BD%D0%BE%D1%97/> (дата звернення: 17.08.2021)
12. Пахомова Н.Г. Методичні основи формування невербальної комунікації у дітей дошкільного віку із синдромом Дауна. Сучасні проблеми логопедії та реабілітації (15 лютого 2019 року, м. Суми). С. 91–94.
13. Рудницька Є. Розвиток мовлення сонячних дітей. Дошкільна інклюзивна освіта. *Дефектолог*. 2019. № 5 (Трав.). С. 37–43.
14. Савицький А.М. До проблеми розвитку мовлення дітей з синдромом Дауна. *Логопедія*, 2012. № 2. С. 77–81.

15. Савицький А.М. Порушення мовленнєвого розвитку у дітей з синдромом Дауна в структурі психомоторного профілю. *Логопедія*, 2015. № 6. С. 75–82.
16. Тертична Н. А. Розвиток комунікативних навичок у дітей із синдромом Дауна в умовах інклюзивної освіти в дошкільних навчальних закладах. *Психол. перспективи*. 2012. Вип. 20. С. 251–260.

References

1. Bocheliuk V.I., Kovtun R.A. Psykholohiia proiavu komunikativnykh zdbnostei ditei z osoblyvymy potrebamy : monohrafiia. Klasych. pryvat. un-t. Zaporizhzhia, 2012. 223 c.
2. Deren O., Pruska A., Rybak Yu. Dity iz syndromom Dauna: fakty, navchannia, dopomoha. *Metodychni rekomendatsii*. K.: Proekt «Inklyuzivna osvita: krok za krokom», 2015. 21 s.
3. «Dity sontsia» mozhut bahato skazaty, ale yikh treba tsomu navchyty. URL: <https://extempore.info/component/content/article/9-journal/1299-diti-sontsia-mozhut-bagato-skazati-ale-jikh-treba-ts-omu-navchiti.html?Itemid=357> (data zvernennia: 18.08.2021)
4. Kovtun R. A. Psykholohichni osoblyvosti proiaviv komunikativnykh zdbnostei ditei 6 - 11 rokiv z syndromom Dauna: avtoref. dys. ... kand. psykol. nauk : 19.00.08; Odes. nats. un-t im. I.I.Mechnykova. O., 2011. 16 s.
5. *Metodyky navchannia dytyny iz syndromom Dauna*. URL: http://sonyachnidity.blogspot.com/2017/11/blog-post_20.html (data zvernennia: 18.08.2021)
6. Mykhnovetska I. Struktura ta zmist prohramy formuvannia vzaiemovidnosnykh starshykh doshkilnykiv iz syndromom Dauna. *Osoblyva dytna: navchannia i vykhovannia*. 2019. № 3. S. 84–94.
7. Milevska O. P. Do problemy rozvytku komunikativnykh umin u molodshykh doshkilnykiv iz syndromom Dauna. *Visn. Kamianets-Podil. nats. un-tu im. I. Ohienka. Korekts. pedahohika i psykholohiia*. 2011. Vyp. 3. S. 127–133.
8. Minenko A. Osoblyvosti formuvannia komunikativnoi funktsii samorehuliatitsii osobystosti ditei doshkilnoho viku z syndromom Dauna. *Osoblyva dytna: navchannia i vykhovannia*. 2014. № 4. S. 62–67.
9. Mozoliuk-Konovalova O. M. Pedahohichni umovy formuvannia osnov obrazotvorchoi diialnosti u doshkilnykiv iz syndromom Dauna : avtoref. dys. ... kand. ped. nauk : 13.00.03; NAPN Ukrainy, In-t spets. pedahohiky. Kyiv, 2014. 20 c.
10. «Nachynaemy hovoryt». Yspolzovanye metoda hlobalnogo chteniya dlia razvytiya rechy detei s syndromom Dauna. URL: <https://downsideup.org/elektronnaya-biblioteka/nachinaem-govoritispolzovanie-metoda-globalnogo-chteniya-dlya-razvitiya-rechi-detey/> (data zvernennia: 17.08.2021)
11. Osoblyvosti movlennia i lohopedychnoi roboty z ditmy z syndromom Dauna. URL: <https://dnz46.edu.vn.ua/%D0%BE%D1%81%D0%BE%D0%B1%D0%BB%D0%B8%D0%B2%D0%BE%D1%81%D1%82%D1%96-%D0%BC%D0%BE%D0%B2%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F-%D1%96-%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D0%BE%D0%BF%D0%B5%D0%B4%D0%B8%D1%87%D0%BD%D0%BE%D1%97/> (data zvernennia: 17.08.2021)
12. Pakhomova N.H. *Metodychni osnovy formuvannia neverbalnoi komunikatsii u ditei doshkilnoho viku iz syndromom Dauna. Suchasni problemy lohopedii ta reabilitatsii (15 liutoho 2019 roku, m. Sumy)*. S. 91–94.
13. Rudnytska Ye. Rozvytok movlennia soniachnykh ditei. *Doshkilna inklyuzivna osvita. Defektoloh*. 2019. № 5 (Trav.). S. 37–43.
14. Savytskyi A.M. Do problemy rozvytku movlennia ditei z syndromom Dauna. *Lohopediia*, 2012. № 2. S. 77–81.

15. Savytskyi A.M. Porushennia movlennievoho rozvytku u ditei z syndromom Dauna v strukturi psikhomotornoho profilii. *Lohopediia*, 2015. № 6. S. 75–82.
16. Tertychna N. A. Rozvytok komunikatyvnykh navychok u ditei iz syndromom Dauna v umovakh inkluzyvnoi osvity v doshkilnykh navchalnykh zakladakh. *Psykhol. perspektyvy*. 2012. Vyp. 20. S. 251–260.